

Magyar Tudományos Akadémia
Pedagógiai Bizottsága

ÚJ KUTATÁSOK A NEVELÉSTUDOMÁNYOKBAN

2009

Többszínűség
és multikulturalitás

ÚJ KUTATÁSOK
A NEVELÉSTUDOMÁNYOKBAN

Az MTA Pedagógiai Bizottságának sorozata

ÚJ KUTATÁSOK A NEVELÉSTUDOMÁNYOKBAN

2009

Többnyelvűség és multikulturalitás

Szerkesztette: Kozma Tamás és Perjés István

AULA KIADÓ, BUDAPEST, 2010

A kiadvány támogatója az MTA Könyv- és Folyóirat-kiadó Bizottsága

Lektorok: Bárdos Jenő, Benedek András, Forray R. Katalin,
Halász Gábor, Kelemen Elemér, Kozma Tamás, Nahalka István,
Ollé János, Perjés István, Pukánszky Béla, Szabó László Tamás

© Albert B. Gábor, Balogh Virág, Michael Byram, Csépe Valéria, Dobó István,
Engler Ágnes, Erdei Gábor, Fábián Márta, Farkas Éva, Fónai Mihály,
Forray R. Katalin, Géczi János, Hídvégi Péter, Hódi Ágnes, Imre Anna, Jenei Teréz,
Kaposi József, Kerülő Judit, Lakatos Szilvia, Molnár Edit Katalin, Molnár Gyöngyvér,
Pusztai Gabriella, R. Tóth Krisztina, Szabó Csilla, Tamás Katalin, Vincze Beatrix, 2010

ISSN 2062-090X
ISBN 978-963-9698-88-8

Felelős kiadó: Aula Kiadó
A borítón szereplő fotót Molnár Patrik készítette
Olvasószerkesztő: Dimák Márta
Nyomdai előkészítés: Veres Ildikó

Nyomtatta és kötötte: Aula Nyomda, Budapest
Felelős vezető: Dobozi Erika nyomdavezető

TARTALOM

Előszó	7
Michael Byram: Education for Intercultural Citizenship – a question of identity or competence?	9
Csépe Valéria: Szóhangsúly – Az idegen nyelvek tanításának elfeledett aspektusa?	23
TÖBBNYELVŰSÉG ÉS MULTIKULTURALIZMUS	35
Forray R. Katalin: Társadalmi egyenlőség vagy kulturális hovatartozás: cigány/roma oktatáspolitikai néhány kiválasztott közép-európai államban	37
Kaposi József: A fejlesztőfeladatok és a multikulturális tartalmak	52
Kerülő Judit: Esély az együttnevelésre. Egy integrációs folyamat tapasztalatai	69
Fábián Márta: Idegennyelv-tanulás és nyelvi környezet: receptív készségek vizsgálata egynyelvű és kétnyelvű környezetben élő nyelvtanulók körében	84
Jenei Teréz: Multikulturalizmusról gyermekirodalmi művek tükrében	92
Lakatos Szilvia: A romani (lovári) nyelv oktatásának helyzete	104
TANÍTÁS ÉS TANULÁS	111
Molnár Edit Katalin: Kognitív és affektív tényezők hatása a fogalmazásképesség fejlődésére	113
Balogh Virág: Készségtanulás autizmusban	123
Molnár Gyöngyvér: Papír- és számítógép-alapú tesztelés összehasonlító vizsgálata problémamegoldó környezetben	135
R. Tóth Krisztina–Hódi Ágnes: Olvasási képesség mérése számítógépes környezetben	145
NEVELÉS ÉS ISKOLA	157
Tamás Katalin: Óvodai inklúzió segítése művészeti terápiával – Befogadó nevelés az óvodában	159
Szabó Csilla: A serdülőkori alkoholfogyasztás pedagógiai kezelése	166

Imre Anna: Iskolák, iskolavezetők – tanári attitűdök és gyakorlat	179
Dobó István: A konnektivista tanulási környezet színterei	198
FELSŐOKTATÁSI ÉS FELNŐTTKÉPZÉSI KUTATÁSOK	211
Pusztai Gabriella: Az akadémiai beágyazottság hatása a hallgatói eredményességre	213
Fónai Mihály: Hallgatók professzióképének elemei	227
Engler Ágnes: A gyermekgondozási időszakban szerzett diploma hatása a szakmai mobilitásra	247
Erdei Gábor: Az ismeretforrások és a tanulási módszerek változása a munkahelyi tanulásban	256
Farkas Éva: A felnőttoktatók képzésének európai trendjei	268
Hídvégi Péter: Munkahelyi motiváció két rendvédelmi szerv összehasonlító vizsgálata alapján	283
TÖRTÉNETI KUTATÁSOK	295
Vincze Beatrix: Harmadikutas kiűtkeresési kísérletek a két világháború közötti Magyarországon. Szabó Dezső: „Az elsodort falu” és Németh László: „A minőség forradalma”	297
Géczi János: Képi hangsúlyok a pedagógiai szaksajtóban, 1960–1980	311
Albert B. Gábor: A tankönyv-diplomácia cselekvéstere a két világháború közötti hazai tankönyvrevíziós mozgalomban	329
ABSTRACTS	337

IDEGENNYELV-TANULÁS ÉS NYELVI KÖRNYEZET:
RECEPTÍV KÉSZSÉGEK VIZSGÁLATA EGYNYELVŰ
ÉS KÉTNYELVŰ KÖRNYEZETBEN ÉLŐ NYELVTANULÓK KÖRÉBEN

A nyelvtanulást és nyelvelsajátítást befolyásoló tényezők közül a nyelvi környezet több szempontból meghatározó, és egyaránt válthat ki pozitív, illetve negatív hatást. Számos tanulmányt olvashatunk, amelyek azt támasztják alá, hogy kétnyelvű vagy többnyelvű környezetben, illetve beszélőközösségekben élők kettős félnyelvűvé válhatnak (Diaz–Klinger, 1991), vagy a nyelvvésztes veszélyének vannak kitéve (Rabec, 2004) és „mindkét nyelvben gyöngébbek, mint a nekik megfelelő egynyelvű beszélők”. (Lanstyák, 1998. 57.) Ezzel szemben más tanulmányok azt mutatják be, hogyan válnak a kisgyermekkoról kétnyelvű környezetben élők, azaz a korai kétnyelvűek, kiegyensúlyozott két- vagy többnyelvűvé, hogyan profitálnak a kétnyelvű létből. Egy, a Berlińi Állami Európa Iskolában (BÁEI) végzett felmérés, ahol kísérleti program keretein belül kétnyelvű oktatás folyik, arról számol be, hogy a tanulók 50%-a „már a második iskolaévben közelítõleg kiegyensúlyozott bilinguis kompetenciával rendelkezik”. (Grafe-Bentzien, 2002. 288.) Az alacsony szintű anyanyelvi készségek eredményeként a tanult idegen nyelv készségei is gyengék lesznek, a fejlett anyanyelvi készségek ugyanakkor nem jelentik azt, hogy az idegen nyelvi készségek is fejlettek lesznek. A mai társadalom, ezen belül a magyar társadalom egyre nagyobb része van kitéve az országhatáron belül és azon túl két- vagy többnyelvű környezeti hatásnak, mivel a többnyelvűség világszerte egyre elterjedtebbé válik. Ennek következtében számolnunk kell ennek a tényezõnek a hatásával az egyénre, az egyén fejlõdésére általában, nyelvhasználatára és nem utolsósorban nyelvtanulási és nyelvelsajátítási képességeire. Göncz úgy véli, hogy „a kétnyelvű nevelésben olyan lehetõségek rejlenek, amelyek számos kognitív, érzelmi, társadalmi elõny forrásává válhatnak, ha a társadalmi környezet additív, támogató”. (Göncz, 2004. 8.)

A kutatás problémaháttere és létjogosultsága

A fiatalok nyelvtanulása az utóbbi évtizedekben egyre nagyobb teret hódít Európában, és a nyelvtanulás megkezdése elõbbre tolódik. Nehéz meghatározni, milyen korban optimális elkezdni egy második nyelv tanulását, mivel a különbözõ környezetben élõ gyermekek különbözõ fejlettségi szinten vannak. Mivel a kisgyermekek holisztikusan tanulnak, a korai kezdet a megfelelõ módszerek használata és megfelelõ feltételek mellett hosszú távon magas szintű nyelvtudást eredményez (Nikolov, 2000, Crystal, 2003, 462., Göncz, 2005), ami iránt az egész világon egyre nagyobb társadalmi igény mutatkozik. Nikolov a korai kezdés mellett fontosnak tartja még a folytonosságot.

Bárdos (2002), Lalonde és Gardner (1984) egyetértenek abban, hogy „a nyelvtanulás ki-fejlõdésének egyéni feltételei vannak, elsõsorban kognitív és affektív tulajdonságok formájában, amelyek viszont a kettõs, hármas vagy idõnként többszörös környezeti hatások segítségével szüntelenül változnak”. (Bárdos, 2002, 92.) Bárdos elismeri továbbá, hogy „még nem tudunk eleget a környezeti hatásokról, ezek között még mindig a pedagógusi környezet a leginkább vizsgált környezet”. (Bárdos, 2002. 93.) A két- vagy többnyelvű környezetben élõ tanulók, akik más anyanyelvűekkel érintkeznek a mindennapokban, több nyelvi ingernek vannak kitéve, mint egynyelvű környezetben élõ társaik, természetesnek tartják egy másik nyelv

rendszeres használatát. Könnyebben tanulnak-e meg a heterogén környezetben élő kétnyelvű gyerekek egy harmadik idegen nyelvet?

A kutatás módszere

A kutatás célja

A kárpátaljai magyar nyelvterület viszonylag egységes sávban húzódik, mivel a magyarok többsége egy tömbben, mintegy 200 kilométeres sávban él. Az ukrán–magyar határ mentén magyar többségű települések vannak. Néhány vegyes lakosságú város és telep falu, ahol a magyarok aránya 10–50% között van, fellazítja ezt az egységet, illetve a nyelvhatár bizonyos szakaszain vegyes lakosságú települések találhatók. (Molnár–Molnár D., 2005) Így földrajzilag viszonylag kis területen különböző nyelvi környezetben élő lakosság található.

A vizsgálat tárgya a kétnyelvű környezet hatása egy harmadik, idegen nyelv tanulására, konkrétan a receptív készségek fejlettségi szintjére. A kutatás célja megvizsgálni a homogén, egynyelvű magyar domináns környezetben és a heterogén, kétnyelvű (magyar–ukrán) másodnyelvdomináns (magyar kisebbségű) környezetben élő hatodik osztályos nyelvtanulók receptív készségeinek fejlettségi szintjét angol nyelvből.

A kutatás hipotézise: fejlettebb receptív idegen nyelvi készségekkel (hallás utáni értés és olvasási készség) rendelkeznek, és egy felmérés során jobb eredményeket érnek el azok a nyelvtanulási folyamat kezdeti stádiumában (ötödik évében) járó fiatal korú nyelvtanulók, akik a mindennapi életben két különböző nyelv hatásának vannak kitéve, mint azok, akik a mindennapokban egy nyelvet használnak és a második nyelvvvel elsősorban az oktatás keretén belül érintkeznek.

Ezen belül a kutatás során azokra a kérdésekre kerestük a választ, hogy a nyelvtanulás mely részterületein észlelhető különbség az egynyelvű és a kétnyelvű tanulók között egy harmadik, idegen nyelv tanulása során, és miben nyilvánulnak meg ezek a különbségek.

A kutatás alanyai

A tanulók az anyanyelvükön kívül két genetikailag és tipológiailag különböző nyelvet tanulnak: angolt mint idegen nyelvet (NY3) és ukránt mint második nyelvet (NY2), így mindegyik tanuló rendelkezik bizonyos fokú kétnyelvű tapasztalattal. A második nyelv tekintetében a minta a nyelvhasználati szintereknél oszlik meg: az egynyelvű környezetben élő nyelvtanulók esetében mind az angol, mind az ukrán nyelv használatának színtere az iskolára korlátozódik: ők magyar domináns beszélőközösségben élnek, ahol a mindennapi életben egy nyelvet használnak, de bizonyos szintereken (hivatalos színtér) megjelenik a második nyelv is. Ez a csoport a kétnyelvűségi kontinuumon közelebb áll az egynyelvűekhez. A kétnyelvű, heterogén magyar–ukrán környezetben élők az ukrán nyelvvvel a mindennapi életben több nyelvhasználati szintéren érintkeznek (közéleti szinterek, magánszféra), némely tanulók az egyik szülővel vagy nagyszülővel ukránul beszélnek, azaz a funkcionális kétnyelvűek közé sorolhatók, akik használni tudják és használják is mindkét nyelvüket. A második nyelv elsajátítási idejének tekintetében a kétnyelvű csoport a szimultán kétnyelvűek közé sorolható. A két vizsgált csoport tehát a kétnyelvűségi kontinuum különböző szakaszán helyezkedik el: az egyik csoport egészen közel van az egynyelvűekhez, de nem egynyelvű, mivel az anyanyelvén kívül más nyelveket is tanul, a másik csoport közelebb áll a kiegyensúlyozott kétnyelvűekhez és kibővült nyelvi tapasztalattal rendelkezik. (A „kétnyelvű környezet” és a „kétnyelvű beszélőközösség” kifejezéseket szinonimaként használjuk.)

A felmérésben 90 tanuló vett részt, 41 fiú és 49 lány, közülük 43 kétnyelvű, 47 egynyelvű környezetben él. A kutatás 6 kárpátaljai magyar iskolában folyt, 5 településen. Ezek közül 2 gyakorlatilag egynyelvű, magyar többségű településen található, 2 kétnyelvű (magyar–ukrán), magyar kisebbségű településen és további 2 olyan településen, ahol mind a kétnyelvű,

mind az egynyelvű környezet megtalálható (az arány 50–50%), ezen belül az egyik iskola magyar, a másik magyar–ukrán tannyelvű, tehát iskolatípusok tekintetében 3-3 magyar és vegyes tannyelvű iskolában történt a felmérés, ahol magyar–ukrán párhuzamos osztályok működnek. (Beregzászi–Cserniczkó–Orosz, 2001)

A kutatásra 2008-ban és a 2009-ben került sor.

Kutatási eszközök

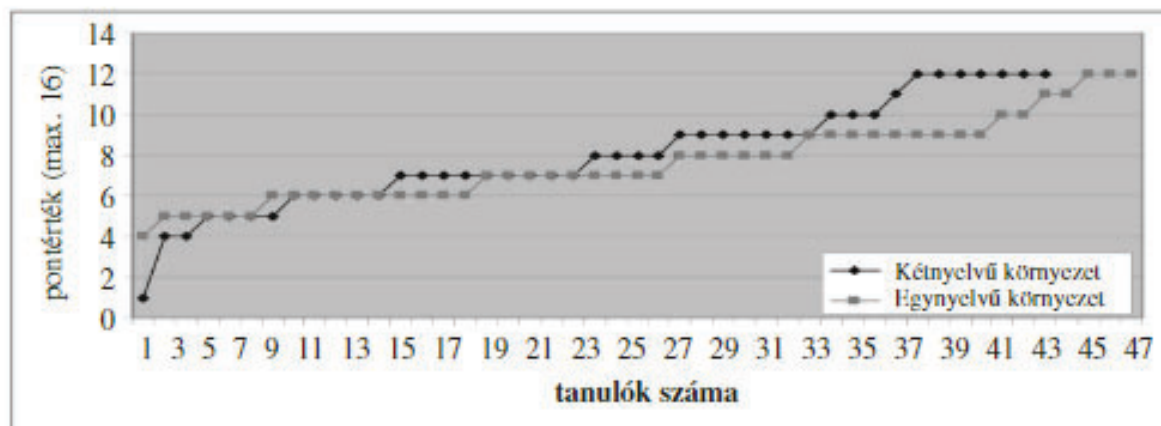
A vizsgálatra az Országos Közoktatási Értékelési és Vizsgaközpont (OKÉV) által jóváhagyott angol nyelvű tudásszintmérő teszt segítségével került sor. (Nikolov, 2005) Az olvasáskészséget mérő feladatoknál a tantervi és tananyagbeli különbségek miatt rövidítésre volt szükség, mivel bizonyos, a megértésben kulcsfontosságú szerepet játszó szavak és nyelvtani elemek (pl. szenvedő szerkezet) a teszt megírásáig nem kerültek bevezetésre. Ebben a részben a teszt első négy feladatát kellett kitölteni, mivel a negyedik és ötödik feladat egyaránt a szövegszintű értést méri, és az ötödik feladat tartalmazza a legtöbb olyan anyagot, elsősorban szókincset, amely még nem szerepelt a tananyagban.

Egy rövid kérdőívben a tanulók adatait rögzítettük, illetve a nyelvhasználati szinterekre, a nyelvtanulás kezdeti időpontjára (NY2, NY3) és a szülők nemzetiségére kérdeztünk rá.

Az adatok feldolgozása kvantitatív módszerrel történt. A statisztikai elemzés az Excel program segítségével készült.

Eredmények

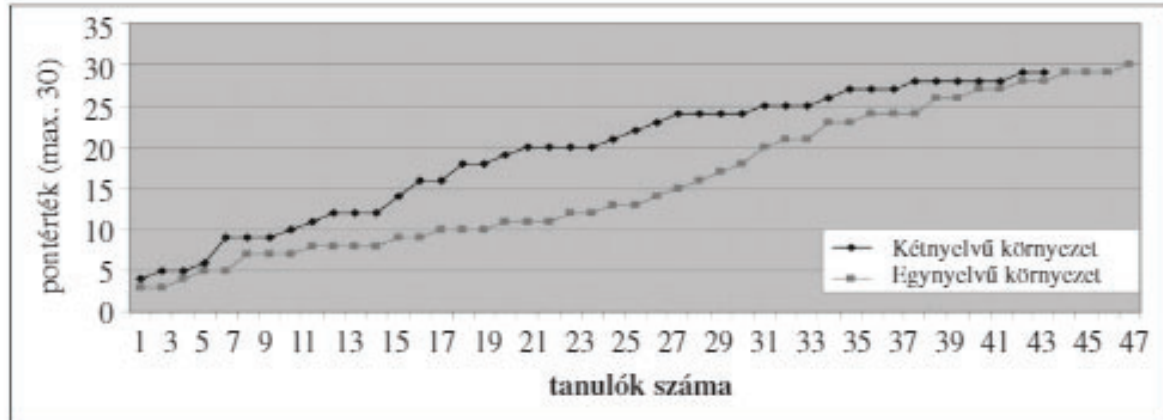
A hallott szöveg értését mérő teszt átlageredményei nem mutatnak szignifikáns eltérést a két vizsgált csoport között, noha a grafikonon látszik, hogy a kétnyelvűek átlagban magasabb pontszámokat értek el. A maximum pontértéket senkinek sem sikerült teljesítenie.

1. ábra A halláskészség vizsgálatának eredménye

Szignifikáns eltérést az olvasott szöveg értését vizsgáló teszt eredményezett. A maximum pontértéket 1 tanuló érte el.

A két teszt összesített statisztikai adatait az 1. táblázat foglalja össze. A két feladatnál a pontszámok eltérőek, ezért százalékban összehasonlítva láthatjuk, hogy a két készség közül a hallott szöveg értésénél lettek gyengébbek az eredmények – itt egyik csoport sem érte el az 50%-ot. Ez arra vezethető vissza, hogy az iskolák nincsenek központilag ellátva az Ukrajnai Tudományos és Oktatási Minisztérium által jóváhagyott és javasolt tankönyvcsomaghoz kidolgozott hanganyaggal, ennél fogva a halláskészség fejlesztése általában nem a megfelelő szintű. Az olvasásértésnél érdemes kiemelni, hogy a kétnyelvű beszélőközösségben élő tanu-

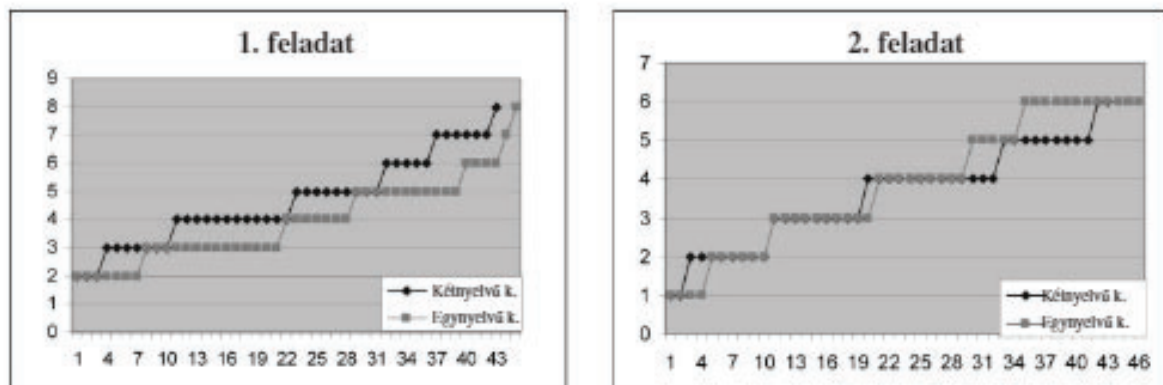
2. ábra Az olvasáskészség vizsgálatának eredménye

1. táblázat A receptív készségeket mérő tesztek összesített statisztikai adatai

	Halláskészség		Olvasáskészség	
	Kétnyelvű	Egynyelvű	Kétnyelvű	Egynyelvű
Átlag	7,9	7,6	19,2	15,8
Átlag %	49,7	47,7	61,4	53
ÁE	2,1	1,7	6,6	7,6
Módusz	7	6	28	8
T.PRÓBA	n.s.		t=0,024, p<0,05	

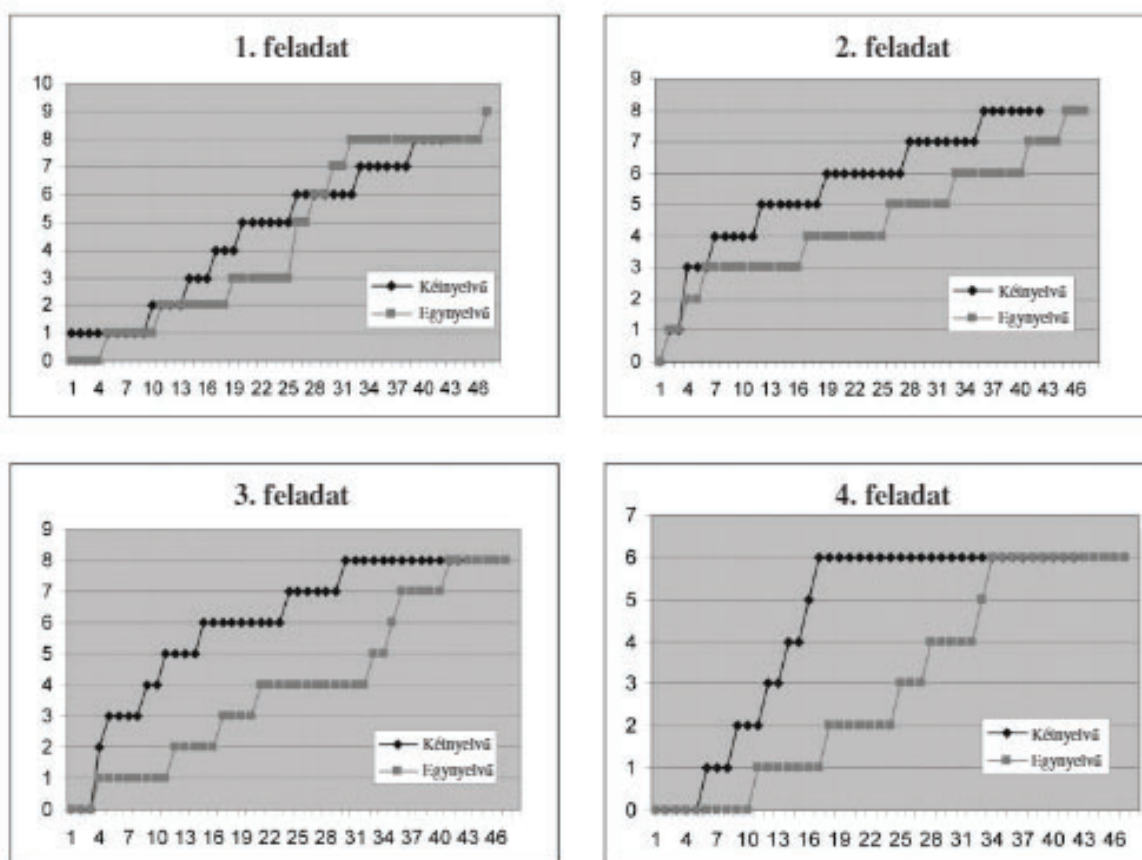
lók között a legtöbbször elért pontszám 28 volt, míg az egynyelvű közösségben élők között a leggyakoribb eredmény 8 pont volt.

Lényegesen több információt kapunk, ha megfigyeljük a tesztek részeredményeit. A hallásértést mérő teszt két feladatból áll. Láthatjuk, hogy az első feladatban az egynyelvűek végig alulteljesítettek a kétnyelvű tapasztalattal rendelkezőkkel szemben, míg a második feladatban a két csoport eredménye alig tér el egymástól. A különbség az 1. feladtnál szignifikáns.

3. ábra A halláskészség vizsgálatának eredményei feladatonként

Hasonló részeredményeket találunk az olvasott szöveg értésénél is. Az 1. feladatnál a két csoport eredményei között nem figyelhető meg lényeges különbség, míg a többi feladatnál jelentős különbségek mutatkoznak a két csoport között.

4. ábra Az olvasáskészség vizsgálatának eredményei feladatonként

A felmérés eredményei egyértelműen azt támasztják alá, hogy a kétnyelvű beszélőközösségben élő nyelvtanulók harmadik, idegen nyelvi receptív készségei fejlettebbek az egynyelvű beszélőközösségben élő tanulók készségeinél.

Az eredmények értékelése és értelmezése

Halláskészség

A részeredmények közötti különbségek oka a feladatok típusában, azok nehézségi fokában rejlik. A második feladatban képi szemléltetés segíti a megértést, monológ műfajú szöveg alapján ki kellett választani a leíráshoz illő képet. Ebben a feladatban a szöveg leíró jellegű, monológ, elsősorban a szavak megértésére irányul, ami egyszerű nyelvtani ismeretekkel és képi szemléltetéssel párosulva elegendő a helyes megoldás kiválasztásához. A helytelen válaszokat elsősorban egyes kulcsszavak ismeretének a hiánya okozta. Az első feladat deduktív típusú, párbeszédre alapszik, globális értést feltételez és olvasási feladattal párosul. A dialógusokban a tanulóknak a szavak jelentésén túl meg kell érteniük a prepozíciókat, fel kell ismerniük a szituációt és meg kell találniuk az összefüggéseket (pl. jegyvásárlás – vasútállomás, múzeum), meg kell érteni, miben egyeztek meg a beszélgető partnerek, fel kell ismerni a szöveg típusát (pl. rádióbejátszás). Egy párbeszéd lényegének megértésénél fontos szerepet

játszanak a szavak jelentésén és a nyelvtani ismereteiken túl a prozódiai és bizonyos esetekben a pragmatikai elemek. A legnagyobb különbséget a kétnyelvűek javára a számokat tartalmazó tesztütem (item) mutatta, továbbá jobban ismerték fel az osztályteremben és az utcán lejátszódó dialógusok színhelyét. Feltehetően képesek voltak elkülöníteni a lényeges és kevésbé lényeges vagy számukra nem eléggé érthető információt, ami fejlettebb kognitív tanulási készségről tanúskodik. Ezenkívül jobban teljesítettek még a kétnyelvűek abban az ütemben, ahol a megértésben pragmatikai elemek is szerepet játszottak.

Az eredmények arra engednek következtetni, hogy az egyszerűbb feladatnál szavak szintjén mindkét csoport eredménye közelítő tendenciát mutat, a nehezebbnek számító, *fejlettebb halláskészséget és bonyolultabb kognitív tevékenységet igénylő* feladattípusnál pedig *előnyre* tettek szert a kétnyelvű tapasztalattal rendelkező tanulók.

Olvasáskészség

Az olvasott szöveg értése négy feladtból tevődik össze, a feladatok nehézségi szintje fokozatosan növekszik. A szövegek terjedelme az egy szótól, kifejezéstől a mondaton át a rövid bekezdésig terjed.

A legegyszerűbb volt az első feladat, ahol szavakat kellett párosítani azok autentikus, gyermekeknek szóló enciklopédiából vett angol nyelvű definícióival. Minden definícióban volt olyan szó, amelynek alapján el lehetett végezni a párosítást, tehát szavak szintjén a két csoport között nem szignifikáns a különbség.

Kifejezések szintjén, azaz a második feladatban, jelentős különbségeket figyelhetünk meg az eredményekben. Itt feliratokhoz kellett kiválasztani három lehetőség közül azt a helyet, ahol azok találhatóak. Ebben a feladatban szükség volt a tanulók háttértudásának, a világról szóló ismereteiknek aktiválására, azaz a megfelelő sémák életre keltésének képességére (pl. milyen kiírások szoktak előfordulni egy ajtón: tolni, kijárat, zárva stb.). Az egynyelvűek közül sokan ezt a feladatot is egy-egy szó párosításával próbálták megoldani (pl. closed for lunch – on a sandwich, at home). A kétnyelvűek csoportjában vagy egyáltalán nem, vagy nagyon elenyésző számban jelentek meg a már említett disztraktorok. A kétnyelvűek ezenkívül nagyobb figyelmet fordítanak az előljárószók jelentésére.

Mondatszinten további hasonló eltérések észlelhetőek. A harmadik feladat egy tinédzsereknek szóló magazin interjújára épül: a feltett kérdéseket és az azokra adott válaszokat kellett összekapcsolni. Az utolsó feladat egy enciklopédia kvízkérdéseire és a rájuk adott válaszokra épül: a kérdésre kellett megtalálni az odaillo választ és párosítani azokat. Az egynyelvűek olvasási stratégiája kifejezés és mondat szintjén is szavak párosításán alapszik, sőt szövegszinten (negyedik feladat) is azokat a tesztütemeket oldották meg, amelyekben össze tudták kapcsolni a kategóriákat és a hozzájuk kapcsolódó szavakat (red and yellow – colours, summer – season). Szövegszinten észrevehető, hogy az egynyelvűek kevésbé figyelnek oda a nyelvtani elemekre. Mindössze egy kérdés volt múlt időben megfogalmazva, amelyhez az egyetlen múlt időben megírt szöveget kellett kapcsolni. Feltűnően kevés volt azoknak az egynyelvűeknek az aránya, akik meg tudták oldani ezt az ütemet.

A mai olvasásértési felfogás szerint az olvasás komplex folyamat, az olvasó és a szöveg közötti interakció. Ennek a folyamatnak a célja, a formális jelek felismerésén túl, a produktum értelmezése, amely nem korlátozódik a szó szerinti megértésre, hanem a következtetéseket (implikációkat) és a kritikus megértést is magában foglalja.

Wallace (1992) az olvasást négy szintű modell szerint szemléli: 1. a betűk fizikai azonosítása, 2. dekódolás, a szó jelentésének felismerése, 3. megértés, a formális jelentés felfejtése a nyelvtani jelenségek és a szótári szintű jelentés összerakásával, 4. a szöveg értelmezése, amely magában foglalja a szerző kommunikációs igényének megfelelő reakciót. A két vizsgált csoport közötti különbség a 3. és a 4. szinten érzékelhető.

Láthatjuk, hogy a kétnyelvű tapasztalattal rendelkező tanulók egy harmadik nyelv tanulása során 11-12 éves korban jobban tudnak következtetéseket levonni, mint az egynyelvű tapasztalattal rendelkezők. Az egynyelvűek az alulról felfelé építkező olvasási modellt követik, míg a kétnyelvűek inkább az interaktív modellt részesítik előnyben, vagyis a forma dekódolása mellett nagyobb figyelmet fordítanak a jelentés rekonstruálására.

Következtetések

A kétnyelvű környezetben élő funkcionális kétnyelvű tanulók idegen nyelvi receptív készségei fejlettebbeknek bizonyultak az egynyelvű környezetben élők készségeinél. Mind a hallott, mind az olvasott szöveg értését vizsgáló teszt eredményei azt mutatják, hogy az egyszerűbb feladatoknál hasonló teljesítményt ért el a két csoport, míg a bonyolultabb, magasabb szintű feladatoknál (mondatok megértése, értelmező olvasás) jobb eredményeket ért el a kétnyelvű csoport. A megfogalmazott hipotézist tehát csak részben sikerül alátámasztani. A halláskészséget és az olvasáskészséget mérő teszteredmények közötti összefüggés többek között arra enged következtetni, hogy az anyanyelvi készségekhez hasonlóan az elhangzó beszéd megértése az idegen nyelvi készségeknél is előrejelzi az olvasottak megértését. (Gósy, 2005. 369.)

A részeredményeket figyelembe véve elmondhatjuk, hogy a kétnyelvű tanulók egy harmadik nyelv tanulása folyamán 11-12 éves korban

- nagyobb figyelmet fordítanak a nyelvtani elemekre;
- feltételezhetően érzékenyebbek a pragmatikai elemekre;
- jobban felismerik a propozíciók (több szóból álló egység, amely az olvasott mondatot meghatározza) jelentését;
- könnyebben felismerik az összefüggéseket az elhangzott vagy elolvasott szöveg és a szituáció között;
- sikeresebben használják a háttértudásukat; kommunikatív kompetenciájuk nyitottabb a más nyelvű szövegek, szituációk dekódolására, személyes tapasztalataik, előismereteik segítik őket.

Ezzel szemben az egynyelvű környezetben élő, vizsgált nyelvtanulók többsége a tesztfeladatokat lexikai szinten igyekezett megoldani, kevésbé figyelt a nyelvtani és más nyelvi elemek jelentésére.

Természetesen nem jelenthető ki egyértelműen, hogy a kétnyelvűek idegen nyelvi receptív készségei fejlettebbek az egynyelvűekénél, mivel a kutatást viszonylag kis mintán végeztük és további kutatásra van szükség.

A pedagógiai következtetések terén elmondhatjuk, hogy az egynyelvű környezetben élő tanulók receptív nyelvi készségeinek fejlesztésére nagyobb hangsúlyt kell fektetni, mint a kétnyelvű környezetben élő tanulókéra, akiknél a nyelvtanulás mellett a nyelvelsajátítás is szerepet játszik ezeknek a készségeknek a kifejlődésében. Elsősorban a halláskészség fejlesztése terén szükséges hatékonyabb módszereket alkalmazni, több figyelmet fordítani a nem interaktív hallásértésre (pl. rádió, televízió), illetve az extenzív olvasásra. Lehetőség szerint az egynyelvű környezetben élők számára érdemes magasabb óraszámot biztosítani nyelvtanulásra általában, ami megfelelő módszerek megfelelő alkalmazása mellett nemcsak a harmadik, idegen nyelvből, de második nyelvből is magasabb szintű tudást és fejlettebb nyelvi készségeket eredményez. A nyelvi környezetet mindenképpen figyelembe kell venni a nyelvoktatás tervezése során, nem használhatunk univerzális tanterveket és tankönyveket.

IRODALOM

- Bárdos, J. (2002): *Az idegen nyelvi mérés és értékelés elmélete és gyakorlata*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Beregszászi, A.–Csernicskó, I.–Orosz, I. (2001): *Nyelv, oktatás, politika*. Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, Beregszász.
- Crystal, D. (2003): *A nyelv enciklopédiája*. Osiris, Budapest.
- Diaz, R.–Klinger, C. (1991): Toward an explanatory model of the interaction between bilingualism and cognitive development. In: E. Bialystok (Ed.): *Language processing in bilingual children*. Cambridge, Cambridge University Press. 167–192.
- Göncz, L. (2004): *A vajdasági magyarság kétnyelvűsége*. A Magyarorsággutató Tudományos Társaság és a Magyar Tudományos Akadémia Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet közös kiadása, Szabadka.
- Göncz, L. (2005): A kétnyelvűség pszichológiája. In: *Nyelvészetről – változatosan*. (Szerk. Lansztyák I.–Vanconé Kremmer I.) Gramma Nyelviroda, Dunaszerdahely. 33–76.
- Grafe-Bentzen, S. (2002): Bilingvis nyelvi képességek fejlődése a Berlieni Állami Európa Iskolában. In: *Nemzeti iskolák – kétnyelvű oktatás*. (Szerk. Ruda Gábor) Pilisvörösvár – Graz, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület – Artikel-VII-Kulturverein für Steiermark. 279–290.
- Lalonde, R. N.–Gardner, R. C. (1984): Investigating a causal model of second language acquisition: Where does personality fit? *Canadian Journal of Behavioural Science*, 16. 224–237.
- Lansztyák I. (1998): *Nyelvünkben – otthon*. NAP Kiadó, Dunaszerdahely.
- Molnár, J.–Molnár, D. I. (2005): *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. PoliPrint, Ungvár.
- Nikolov, M. (2000): Issues in Research into Early Foreign Language Programmes. In: Moon, J.–Nikolov, M.: *Research into Teaching English to Young Learners*. University Press, Pécs. 21–48.
- Nikolov, M. (2005): Országos Közoktatási Értékelési és Vizsgaközpont. Angol hallott szöveg értése, Angol olvasott szöveg értése. <http://www.okm.gov.hu/main.php?folderID=279&articleID=1509&ctag=articlelist&iid=1>
- Rabec, I. (2004): Részletek nyelvvesztőkkel készített interjúkból. In: *Tanulmányok a kétnyelvűségről II*. Kalligram Kiadó, Pozsony. 239–260.

ABSTRACTS

Valéria Csépe

WORD STRESS – THE FORGOTTEN ASPECT OF THE TEACHING OF THE FOREIGN LANGUAGES?

The past one a number new area of science was born from the marriage of the cognitive psychology and the nerve science in one and a half decades. So the pedagogic one you are an education nerve science (neuroscience in education), one of the capital objectives of wich the learning and the brain research exploration of the effect of teaching happening to the help of methods. With examples of the models of the word stress and his cerebral processing snatched out from our own results and the works of other ones onto the mother tongue onto processing becoming specialized we desired it our readers, to direct the attention of educators teaching the foreign languages first of all.

Katalin Forray R.

SOCIAL EQUALITY VS CULTURAL IDENTITY: GYPSY / ROMA EDUCATIONAL POLICIES IN SELECTED EAST-CENTRAL EUROPEAN STATES

Two policies of Gypsy / Roma education are differentiated in this paper. *Policy A* deals with the Gypsy / Roma communities as socially disadvantaged groups; while *policy B* recognises them as cultural minorities and aims at integrating them to the cultural minorities of the respective countries. *Policy A* uses education as a means for socio-economic equality. *Policy B* applies schools and other institutions for developing the Gypsy / Roma cultural identity by conveying and disseminating their cultural heritages. The two policies are partly complementary, but partly contradictory. Their representatives have been competing from the political transition (1989-93) on, and can also be connected to political ideologies and party politics. 2004-2010 proved to be a period of the domination of *policy B* in the new EU countries of the region. Various socio-economic government projects have been launched, they proved to be partly successful, but partly not. *Policy B* (the cultural identity of the Gypsy / Roma communities), in other countries stresses the outstanding importance of the formal and non-formal roles of the educational institutions. In this case it is hoped that the higher level of schooling would end up in better labour chances and improved living conditions of the Gypsy / Roma population.

József Kaposi

THE DEVELOPMENT TASKS AND MULTI-PERSPECTIVE APPROACH

The study shows, by way of the characteristics and content of development tasks, a possible lesson plan on the existing diversity in groups of society, on the characteristics of different cultures, beliefs, manners of behaviour, etc. The interesting and novel sources in the development tasks aim not only to involve the students, but to form and develop abilities necessary for pluralism and tolerance, and to foster the formation of collective identity as well as an acceptance of cultural diversity by means of a multi-perspective approach.

Judit Kerülő

CHANCE TO THE COEDUCATION. THE EXPERIENCES OF AN INTEGRATIONAL PROCESS

Our research focuses on this problem because of the shutdown of an elementary school in Nyíregyháza, which educated solely roma students. The integration started in September 2007. Based on the intercurrent time and experiences gathered we were looking for the answers to the question: what achievements were made and what problems were caused by the termination of the segregated education. The study analyzes the difficulties of the integration from the points of view of the receiving institutions, the roma students and their parents as well as the non-roma students already attending these schools.

Márta Fábrián

FOREIGN LANGUAGE LEARNING AND LINGUAL ENVIRONMENT: PRESCRIPTION ARE THE EXAMINATION OF THE SKILLS AMONG MONDINGUAL AND BILINGUAL LANGUAGE STUDENTS LIVING IN ENVIRONMENT

The aim of the research was to examine the receptive skills of 11-12 year-old learners of English living in a monolingual (Hungarian dominant) and bilingual (Hungarian-Ukrainian) environment. The learners from bilingual environment outscored their monolingual fellow-students in both skills. Having decoded the words they paid more attention to reconstructing the meaning of the text taking into account the elements of grammar, had advantages in tasks requiring more complex cognitive skills and were more successful in activating their schemata.

Teréz Jenei

ABOUT MULTICULTURALISM: THE ASPECT OF CHILDREN LITERATURE

Current study makes an attempt to summarize the representation of multiculturalism in children literature. Starting with the interpretation of the definition of *multiculturalism*, based on authorities using different perspectives, this essay examines the thematic delineation of ethnical, social and subcultural *otherness* in American, German, Scandinavian and Hungarian children literary works. In the summary it reminds the readers that children books could play important role of pedagogic influence in scholastic and extracurricular multicultural education.

Szilvia Lakatos

THE STATUS OF ROMANI LANGUAGE TEACHING

Gipsy languages – Romani and Boyashi – are from those languages which can be taught as a native language in public education, if there is a need from the students. However, there are no data which can show Hungarian schools and kindergartens in which Gipsy language teaching exists. In this case we do not know who teaches, from which books, and who learns Gipsy languages, and we also do not know the results of the language teaching.

A research was made by the Romology Department of University of Pécs, in which those educational institutions were examined where Gipsy language learning exists. The aim of the data collection was to map those schools and kindergartens where Romani or Boyashi language teaching programmes exist, and to examine the effectiveness, the structure and content of these programmes. Furthermore, the opinion of the local governments, minority governments and non-governmental organisations about these projects were examined. Our aim was to collect the books, workbooks, other tools used for the language education.

The results of this national study revealed that there are a lot of things to do for a more effective Romani language teaching. I find it important to have more professional language teachers in the future, so the aim of our Department is the teacher training programme. Furthermore, there is a need for research in relation with the Romani language.

One of our most important roles is to make such books, workbooks and supplement materials, which suit to the expectations of the teachers and the students.

If we found Romani language teaching serious, there is a need for more support, not only in case of books, but regular, organised courses, and the evaluation of results.

Edit Katalin Molnár

THE EFFECT OF COGNITIVE AND AFFECTIVE FACTORS ON THE DEVELOPMENT OF THE COMPOSITION ABILITY

Analysing data from a comprehensive competence development program in Hungarian public education, this study focuses on how written composition is related to cognitive abilities (inductive–deductive; systematising–combinative) and mastery motivation (general and foreign language specific). The results show that the examined abilities (as well as their development) and motivations affect the quality of the produced texts in different ways.

Virág Balogh

SKILL LEARNING IN AUTISM

We investigated probabilistic implicit (skill) sequence learning in Autism Spectrum Disorder (ASD). The children (ASD and typically developing control group -TD-) participated in the study were tested on Alternating Serial Reaction Time Task (ASRT). Autism is a syndrome characterized by difficulty in learning and development. The difficulty manifests mainly in the explicit learning tasks that needed conscious attention. However we have a smattering of implicit (skill) learning appears in autism, which operates unconsciously. TD and ASD children showed similar implicit learning. Our results may help the development of children living with autism by using more implicit methods.

Gyöngyvér Molnár

THE COMPARATIVE EXAMINATION OF PAPER AND TESTING WITH A COMPUTER BASIS IN PROBLEM-SOLVING ENVIRONMENT

The introduction of technology-based assessment into education is only gradually possible. The purpose of this paper is to study the mode-effect in problem-solving environment. The PP and CB data collection took part in spring 2009. The sample for the study were drawn from 6th grade students (N=596). The CB data collection was accomplished with the TAO platform. Results showed that students achieved higher in CB problem solving environment than in PP format. Regarding gender analyses, the delivery media had significant impact for boys' achievement at test level. Boys' achievement was higher in PP test, while no achievement differences were found by gender in CB mode. The highest medium effect was noticeable in the case of items having different item types in PP and CB mode, most probably the difference is in these cases the role of item type and not the impact of medium.

Krisztina R. Tóth–Ágnes Hódi

ASSESSING READING IN A COMPUTERISED ENVIRONMENT

Along with the prevailing technological revolution and the ever growing availability of computers and Internet access, the notion of reading literacy have also broadened. We are not only required to decode, comprehend and use textual information in a printed format but on the computer screen too. Research has shown that the latter requires different skills than the process of traditional reading. Due to this phenomenon more and more research and assessment programs have focused on assessing students' reading skills in a computerised environment. In the present paper we introduce the results of the first step of a long-term longitudinal program that aims at shifting primary school students' reading assessment from paper-and-pencil based medium to a computer-based one.

Katalin Tamás

PROMOTION OF INCLUSIVE EDUCATION IN THE PRESCHOOL WITH ARTISTIC THERAPY

In this presentation I aim to focus on recent research of education in inclusive settings. We carried out a new approach of a special educational need therapy "*free painting under protection*" by Éva Sándor. We applied the therapy in a kindergarten group where a girl with autism is educated together with children without impairment. We achieved the promotion of children's development in an indirect way, with the help of free painting, a motivating artistic method. We analysed the group activities on the basis of video recordings and the children's paintings, with special attention to inclusion.

Csilla Marianna Szabó

PEDAGOGICAL METHODS TO HANDLE ADOLESCENTS' DRINKING HABITS

In Hungary, alcohol is the most widespread and approved psychoactive substance. As far as alcohol use and abuse are concerned, adolescents are one of the most endangered groups. Results of ESPAD researches draw attention to the fact, that for the last 15 years binge drinking has become popular among teenagers.

The questionnaire research was carried out in autumn 2008 in 9 secondary schools of different types. The results shows that younger students (14-16) and girls drink significantly fewer times than older students (17-20) and boys. Both the academic results and the attitude to teachers, as well as the relationship with parents show significant negative correlation with students' alcohol use. Regarding alcohol use at school events (trips, parties), data show significant difference between grammar school and vocational school students: grammar school students drink less. In most cases, teacher notice alcohol use at school events and react on it; however, they generally give oral warning or inform the parents, rather than give form or head teacher warning in writing.

According to students, prevention techniques applied by teachers are mainly secondary methods: control and punishment. However, primary prevention techniques, such as discussing rules in advanced or peer control must be more effective.

Anna Imre

SCHOOLS AND THEIR LEADERS

Anna Imre's paper, using the data-base and report of a recent survey of OECD (Teacher And Learning International Survey, TALIS) for a secondary analysis, by the help of a comparison of Hungarian data and international indicators, describes the most important features of school principals and school level characteristics from Hungarian viewpoint. In the second part of the paper, the author – using the leadership types defined by OECD and methodology of correlation analysis – explores some connections between leadership styles and a few areas of school and classroom level characteristics.

István Dobó

THE SCENES OF CONNECTIVIST LEARNING ENVIRONMENT

According to the fundamental assumption of the study, the paradigm of the competency based education may only come true in the information society of the 21st century, if the school is able to plan it accordingly concerned and to accomplish the pedagogic practice. The study wishes to examine the learning environment in which the personal knowledge acquisition happens. The study examines the informal learning environment of the network culture firstly, then the individual cognition and thinking and his narrative manner. He wishes to enquire that question finally, what kind of manner it is possible to seize the personal knowledge nets worked up in the course of the informal learning in the school.

Gabriella Pusztai

THE IMPACT OF ACADEMIC EMBEDDEDNESS ON STUDENTS' ACHIEVEMENT

After the reconstruction of higher education, student communities became socially more heterogeneous and the proportion of nontraditional students strongly increased in higher education. Students from lower social strata and from less prestigious secondary schools have deficiencies not only in cultural, but also in social capital since their current relationships and networks are not always able to integrate them into the academic community. In the present paper we intended to investigate the field of force of network structures around the student communities in the eastern higher educational region and to reveal the relation between students ties and academic career.

Mihály Fónai

THE ELEMENTS OF LISTENER'S/STUDENTS/ PROFESSION PICTURE

In this article we investigate three interconnected questions according to students' image of professions. This research dealt with students' situation who were involved into gift attendance program at the University of Debrecen. We analyse coherences between students' recruiting and self-ranking and knowledge for professions in this paper. We suppose that there is near context between social recruiting of faculties and students' ranking. These rankings and professionals' knowledge and skills are modulated by evolved stereotypes of several professions.

Ágnes Engler

YOUNG MOTHERS IN THE HIGHER EDUCATION IN HUNGARY

Decision making when investing into learning is largely determined by the social background of the individual. The reproduction of the social inequalities can occur even in the case of adults when investing to learning. In our research we are trying to find out whether the difficulty and the reproduction of social inequalities still continue in the adult education. In our longitudinal research we were looking for women who were on their child care leave and studied at the University of Debrecen and at the College of Nyíregyháza. The yield of investing in education during the careerbreak was measured by the circumstances of returning to work and the inequalities were examined in relation to the reintegration and learning.

Gábor Erdei

CHANGES IN THE LEARNING SOURCES AND LEARNING FORMS IN WORKPLACES

Learning as human phenomena and activities can occur in many different settings and forms. Currently one of the most significant scenes of learning – especially in adult learning – are workplaces. Because knowledge society is mainly based on the workplace learning activities, we have to turn more of our focus to workplace learning. This research – and case study – tries to discover the learning forms and sources and the changes of them in three workplaces.

Éva Farkas

EUROPEAN TRENDS IN TRAINING ADULT EDUCATORS

The quality of an educator's work has a vital role in the learning effectiveness of participants of training courses therefore the development of the education and training of adult educators is a stressed priority in the educational policy of the European Union.

Contrary to the European trend, in Hungary not enough attention has been paid to the training of adult educators up to this date. With the introduction of basic and master courses in Andragogy, it seems that enough specialists are trained for the professional area of adult education and training however the issue of training adult educators has not been clarified yet. The aim of the present study is to compare the Hungarian and international practices in the area of adult educator training with the exploration of the content and methodology of adult education programmes in Hungary and in Europe.

Péter Hídvégi

WORKPLACE MOTIVATION AMONG POLICE TRAINEES

The question is important for organizations to how to increase the level of staff motivation, how to get the work more efficient, higher performance, while the individual in terms of satisfaction, and achieve their goals is important. The aim of research: to explore relations in the national customs and finance guard and police stress level of teachers colleges, work motivation, work climate, commitment to organization, and the possibility of advancement. questionnaire data collection method applied. Testing of the Customs and finance in the region of the 5 teachers, 4 for the spot. The test sample of 603 persons and 112 customs and finance major educational groups. Based on the results of two sample case I found that staff motivation, if you feel that there is a prospect of promotion. In less than a year serving in the Customs and finance lower stress levels associated with a higher level of motivation, as a number of years serving finance officers seen.

Beatrix Vincze

SEARCHING FOR THE "THIRD WAY" IN EDUCATION BETWEEN THE WORLD WARS IN HUNGARY

The study discusses the influence of the reform pedagogy and the life style movement in Hungary between the two World wars. The novel from Dezső Szabó "The swept away village" and the theory from László Németh about the new education of the young people present the special method of the possible solution for the future.

Both writers turn to the peasantry, because the clear power can be represented only by the ancestral peasant society. László Németh found the way out in the "Revolution of the quality". It is based on the idea of "Garden-Hungary", which means the new form of the live and production.

Szabó criticized the capitalism and wanted to save the village. Németh worked out the new teaching program. He didn't want to have neither socialism nor communism and engaged himself for the third way.

János Gécsi

**PICTURES OF EDUCATION: AN ANALYSIS
OF THE PEDAGOGICAL PERIODICALS, 1960–1980**

This educational-anthropological paper examines the photography and the accompanying studies presented in the outspokenly socialist psychological and pedagogical trade press during the 1960s-1980s. It will present a rigorous analysis of the characteristics and representations of children in education; their assessment and the qualities considered to be in need of improvement; and the pedagogical spaces.

The author investigates the visually identifiable elements and patterns that accompany the written texts and that appear in the visual material. How do the images present a child attending school? What anthropological spaces and actions is the child represented by? How do different meanings and symbols get connected to the child in these spaces and actions? Are there changes in these tendencies during the span of twenty years? If so, what kind of changes are they? Is there a distinctly specifiable trait of the way children are depicted by socialist pedagogy throughout this period of relatively homogeneous worldview?

Gábor B. Albert

**HUNGARIAN COURSEBOOK DIPLOMACY
BETWEEN THE TWO WORD WARS**

The study reviews the conflicts over student's books in conferences and symposiums of historians, and the possible methods of conflict management and lobbying between the two world wars. Particularly, Sándor Domanovszky's reports on this subject to the Ministry of Education are examined and systematized in it.

Az Országos Neveléstudományi Konferenciák történetében először adott otthont e rangos eseménynek „vidéki” egyetem. 2009-ben Veszprémben, a Pannon Egyetem rendezhette meg a sorozat kilencedik konferenciáját, amely egyrésztől szervesen illeszkedett a korábbi seregszemlék hagyományaihoz, másrésztől viszont – az integritás és integrálhatóság jegyében – nyitott más tudományterületek irányába is. Az új kutatási eredményeket közlő tanulmányokból képet kaphatunk az idegennyelv-tanítás különböző aspektusairól, a nyelvi kompetencia fejlesztési lehetőségeiről, tanárképzés és a tanár-továbbképzések világáról, az iskola szervezeti elemeinek összefüggéseiről. Külön helyet követelt magának a pedagógiai mérések és az ezekkel összekapcsolható tanulási környezet, valamint az esélyegyenlőség, hátrányos helyzet és az integráció kérdései is. Kötetünk tanulmányait különösen azon olvasók figyelmébe ajánljuk tehát, akik olyan területek iránt érdeklődnek, mint a többnyelvűség és multikulturalitás, a tanítás és tanulás, a nevelés és iskola, a felsőoktatás és felnőttképzés problematikája és a történeti kutatások.

